

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU FILOZOFSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U BEOGRADU

Na sednici Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, održanoj 11.04.2024. godine, imenovani smo za članove Komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije „**Participativni pristup evaluaciji programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja**“ doktoranda Dragane L. Purešević.

Nakon pregleda doktorske disertacije Komisija podnosi Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta u Beogradu sledeći

IZVEŠTAJ

Osnovni podaci o kandidatu

Dragana L. Purešević je rođena 1992. godine u Šapcu, gde je završila srednju školu. Osnovne akademske studije pedagogije završila je 2015. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, sa prosečnom ocenom 9.54. Iste godine upisala je master akademske studije pedagogije na Filozofskom fakultetu, koje je završila 2016. godine sa prosečnom ocenom 10 odbranom master rada na temu „Učešće dece u kolaborativnoj evaluaciji programa“ kod mentora prof. dr Dragane Pavlović Breneselović. Doktorske akademske studije pedagogije upisala je u januaru 2017. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu i uspešno položila sve ispite predviđene studijskim programom sa prosečnom ocenom 9.83.

Tokom osnovnih, master i doktorskih akademskih studija bila je stipendista Ministarstva prosvete nauke i tehnološkog razvoja. Kao student doktorskih akademskih studija, u periodu od 2017. do 2019. godine bila je stipendista u okviru programa podsticanja i stipendiranja mladih i nadarenih za naučno-istraživački rad. U tom periodu bila je angažovana kao doktorand u nastavi na predmetima Predškolska pedagogija, Profesionalne veštine i Obrazovna politika u predškolskom vaspitanju i obrazovanju. U martu 2019. godine prvi put je izabrana u zvanje asistenta na Odeljenju za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, za užu naučnu oblast Predškolska pedagogija, a izbor u zvanje asistenta je ponovljen u martu 2022. godine.

U periodu od 2015. do 2022. godine učestvovala je u projektima: *Kaleidoskop: diversifikacija oblika i programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja*, u realizaciji Instituta za pedagogiju i andragogiju u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i UNICEF; *Modeli procenjivanja i strategije unapređivanja kvaliteta u obrazovanju*, u realizaciji Instituta za pedagogiju i andragogiju, *Pilotiranje nacrtu Osnova*

programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja - Godine uzleta, u realizaciji Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Instituta za pedagogiju i andragogiju, Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja i UNICEF; *Praćenje kvaliteta uključivanja dece sa smetnjama u razvoju u redovne vaspitne grupe*, u realizaciji Instituta za pedagogiju i andragogiju, Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i UNICEF; *Razvijanje treninga, mentorstva i sistema horizontalnog učenja za jačanje kapaciteta u primeni Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja – PLUS*, u realizaciji Instituta za pedagogiju i andragogiju, Ministarstva prosvete nauke i tehnološkog razvoja i UNICEF iz sredstava Svetske banke; *Podrška reformi sistema predškolskog vaspitanja i obrazovanja – SUPER*, EU projekat u realizaciji Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

Pohađala je više seminara stručnog usavršavanja, među kojima su: *Etički standardu u istraživanju* (2017), kurs *Kvalitativne metode* na letnjoj školi Radbaud Univerziteta u Holandiji (2017), obuke u sklopu projekta *Uspostavljanja mreže praktičara za podršku PVO* (2017 i 2018), *Obuka trenera i mentora za implementaciju Osnova programa PVO* (2019), *Obuka EUTA-Trening za pisanje Erasmus+ projekata* (2022), kurs *Participativni pristupi istraživanjima u obrazovanju* na EERA letnjoj školi u Portugalu (2023).

Kandidat ima objavljene sledeće radove u naučnim časopisima:

- Purešević, D. & Mitranić, N. (2023). Making sense: digital kindergarten during COVID-19 lockdown. *Teaching and education*, 72(1), 27-4.
- Purešević, D. (2021). Onlajn vrtić u vreme krize – perspektiva roditelja. U V.Spasenović (ur.), *Obrazovanje u vreme krize – gde smo i kuda dalje* (str. 133-150). Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Purešević, D. (2020). Uspon i(ili) pad Bebi PISA testiranja. *Nastava i vaspitanje*, 69(2), 117-132.
- Purešević, D. & Krnjaja, Ž. (2019). Participatory evaluation in education for sustainable development. In V. Lovren Orlović, J. Peeters & N. Matović (Eds.), *Quality of education: Global development goals and local strategies* (pp. 187-202). Institute for Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy and Department of Social Work and Social Pedagogy, Centre for Innovation in the Early Years, Ghent University.

Dragana L. Purešević je učestvovala na više naučnih konferencija nacionalnog i međunarodnog značaja sa kojih ima objavljene sledeće radove:

- Miškeljin, L. i Purešević, D. (2023). Dva narativa dokumenata međunarodnih organizacija koja oblikuju predškolsko vaspitanje i obrazovanje. U Z. Šaljić, S. Dubljanin, A. Pejatović (ur.). *U potrazi za kvalitetnim obrazovanjem: izazovi i moguća rešenja* (str. 91-98). Institut za pedagogiju i andragogiju u Beogradu.
- Purešević, D. i Miškeljin, L. (2022). Nije stvar u tome šta je već šta može postati – izgubljene mogućnosti i moguće prilike. U Ž. Krnjaja, M. Senić Ružić i Z. Milošević (ur.) *Obrazovanje u vreme krize i kako dalje: zbornik radova* (str. 42–49). Institut za pedagogiju i andragogiju u Beogradu.
- Mitranić, N. & Purešević, D. (2022). Offlife: (Non)Sense Of Digital Kindergarten During COVID-19 Lockdown. In: Book of abstracts from *5th International Academic Conference on Education*. Copenhagen, Denmark.

- Mitranić, M. i Purešević, D. (2021). Kompetentnost pedagoga u doba krize. U I. Jeremić, N. Nikolić, i N. Koruga (ur.), *Vaspitanje i obrazovanje u digitalnom okruženju* (str. 239-246). Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Purešević, D. i Krnjaja, Ž. (2020). Oslobođanje od tržišne slobode: Promišljanje emancipatornog potencijala obrazovanja u eri neoliberalizma. U Knjizi apstrakta sa međunarodne naučne konferencije *Čemu još obrazovanje*. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju.
- Krnjaja, Ž. i Purešević, D. (2020). Participacija pedagoga u promeni kulture dečjeg vrtića. U L. Radulović, V. Milin, i B. Ljujić (ur.), *Participacija u obrazovanju - pedagoški (p)ogledi* (str. 226-233). Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Purešević, D., Mitranić, N. i Đurđević Vuković B. (2019). Šta, kako i šta ako – mogućnosti i primena impact evaluacije u obrazovnoj politici. U D. Pavlović Breneselovć, V. Spasenović, i Š. Alibabić (ur.), *Obrazovna politika i praksa: u skladu ili u raskoraku* (str. 107-115). Institut za pedagogiju i andragogiju.
- Purešević, D. (2017). Dijalog kao VASpitanje danas. U M. Stančić, A. Tadić, i T. Nikolić-Maksić (ur.), *VASpitanje danas* (str. 111-116). Institut za pedagogiju i andragogiju.

Osnovni podaci o disertaciji

Doktorska disertacija „Participativni pristup evaluaciji programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja“ ima 176 strana, od toga 15 stranica literature i 5 stranica priloga. Tekst disertacije čini osam poglavlja, od kojih se kroz pet poglavlja pružaju teorijska i metodološka polazišta neophodna za građenje i razumevanje studije. Jedno poglavlje podeljeno je na anлізу rezultata istraživanja i predstavljanje kategorija za procenu participativnosti modela evaluacije obrazovnog programa. U poslednja dva poglavlja disertacije predstavljeni su zaključci i date smernice za primenu participativnog pristupa evaluaciji obrazovnih programa sa kritičkim osvrtom na celokupnu studiju.

Predmet i cilj disertacije

Doktorska disertacija Dragane L. Purešević ima za predmet istraživanja participativni pristup evaluaciji programa u predškolskom vaspitanju i obrazovanju. U obrazloženju predmeta istraživanja doktorand polazi od posmodernističkih teorija i poststrukturalističkih polazišta u razumevanju obrazovnog programa i evaluacije programa. Doktorand nastoji da odredi noseće koncepte, prvo dovodeći u odnos Osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja kao dokument sa realnim programom u dečjem vrtiću, iz kog sagledava identitet obrazovnog programa kao plana, produkta, procesa i *praxisa* i prirodu evaluacije saobraznu razumevanju programa. U odnosu na predmet istraživanja, iz navedenog teorijskog okvira određeno je shvatanje Osnova programa kao *praxisa* i evaluacije programa kao transformativne, etičke, višeperspektivne i kontekstualne prakse.

Na osnovu analize opsežne i relevantne literature koja obuhvata teorijske, istraživačke i programske izvore u odnosu na predmet istraživanja, doktorand definiše cilj istraživanja kao istraživanje potencijala participativnog pristupa evaluaciji programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Istraživački zadaci koji proizilaze iz cilja su:

- Ispitati participativni potencijal modela evaluacije programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja primenjenog u projektu „Pilotiranje nacrtu Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja - Godine uzleta“.
- Definisati kategorije za procenu participativnosti modela evaluacije programa
- Razviti smernice za primenu participativnog pristupa evaluaciji programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

Osnovne hipoteze u istraživanju

Doktorand u radu polazi od pretpostavke da je evaluacija programa višeperspektivna, kontekstualna i etička praksa čija je svrha razvijanje programa i građenje njegovog kvaliteta u skladu sa programskom koncepcijom. Da bi evaluacija bila u funkciji građenja kvaliteta programa, a ne njegove kontrole, neophodno je model evaluacije programa odražava koncepcijska polazišta programa i njegove noseće dimenzije i da je zasnovan na participativnom pristupu evaluaciji.

Pored toga, doktorand polazi i od pretpostavke da je za apstrahovanje smernica za razvijanje participativnog pristupa evaluaciji programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja neophodno obuhvatiti analizu deskriptivnih svojstava participativne evaluacije iz teorijskih izvora, meta-analizu primenjenog modela evaluacije programa u projektu „Pilotiranje nacrtu Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja – Godine uzleta“ i generisane kategorije participativnosti modela evaluacije obrazovnog programa.

Metode korišćene u istraživanju

U metodološkom pristupu istraživanju doktorand koristi evaluativno istraživanje, a kao glavni istraživački metod koristi meta-analizu. Evaluativno istraživanje kao istraživački pristup u doktorskoj disertaciji obuhvatio je analizu deskriptivnih svojstava participativne evaluacije iz teorijskih izvora, meta-analizu primenjenog modela evaluacije, meta-sintezu generisanja kategorija za procenu participativnosti modela evaluacije i smernica za primenu participativnog pristupa evaluaciji programa.

Meta-analizi prethodi ekstrahovanje i sintetizovanje *sirovih podataka* i *originalnih podataka*. *Sirovi podaci* su prikupljeni tokom procesa pilotiranja nacrtu Osnova programa „Godine uzleta“, a nisu se našli u primarnim studijama. *Originalni podaci* iz primarnih studija su prvi put analizirani u projektu „Pilotiranje nacrtu Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja – Godine uzleta“ i u doktorskoj disertaciji su izloženi meta-analizi. Meta-analiza je oblikovana kroz sledeće korake: (a) prikupljeni podaci su raspoređeni u tri domena; (b) podaci u okviru svakog domena analizirani su kroz jedinice značenja određene kroz njihova deskriptivna svojstva. Doktorand je imao etičku odgovornost prema podacima, ne samo da ih prikaže već da ih dovede u nove veze čime su dobijeni kvalitativno drugačiji obrasci koji su pomogli da se potpunije sagleda predmet istraživanja.

Meta-analiza poslužila je kao osnov za meta-sintezu razloženu na sledeće korake: (a) upoređivanjem nalaza meta-analize primenjenog modela evaluacije programa u projektu

„Pilotiranje nacrtu Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja - Godine uzleta“ generisane su kategorije za procenu participativnosti korišćenog modela evaluacije programa u celini i predočena njihova funkcija u proceni participativnosti različitih modela evaluacije programa; (b) na osnovu kategorija i teorijskog okvira apstrahovane su smernice za participativni pristup evaluaciji programa.

Prikaz sadržaja (strukture po poglavljima) disertacije

U *Uvodu* doktorand navodi razloge bavljenja ovom temom i ukazuje na važnost i aktuelnost predmeta istraživanja, s obzirom na značaj koji ima na širem društvenom kao i naučno-istraživačkom planu, te u odnosu na teoriju i praksu predškolskog vaspitanja i obrazovanja i pojašnjava kako je studija koncipirana.

U poglavlju *Teorijska polazišta predškolskog vaspitanja i obrazovanja kao okvir rada*, doktorand iznosi primenu postmodernističkih teorija i poststrukturalističkih polazišta u konceptualizovanju evaluacije i programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja, kao pitanja društveno-političke i etičke prakse.

U poglavlju *Osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja: tradicija, orijentacije, odnos sa realnim programom*, doktorand otvara više pravaca u razumevanju Osnova programa kao nacionalnog dokumenta predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Dalje kroz studiju, na analitički i sveobuhvatan način doktorant ističe dominantne tradicije u razvoju Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja, kao i tri programske orijentacije, usmerene na: *sadržaje, dete i na odnose*. Posebna pažnja u ovom poglavlju posvećena je razmatranju složenog odnosa između Osnova programa kao dokumenta i realnog programa u dečjem vrtiću - kroz teorijska polazišta, primenu programa u praksi i ishode programa. U odnosu na njihov odnos, doktorand tumačiti identitet programa kao *plan, produkt, proces* ili kao *praxis*.

U poglavlju *Evaluacija programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja*, doktorand najpre analizira istorijsko razvojni put evaluacije u obrazovanju, kroz analizu pet generacija evaluacije. Oslanjajući se na prethodno, doktorand obrazlaže evaluaciju programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja, posmatranu kroz odnos Osnova programa i realnog programa i kroz prikaz teorijskih i primenjenih modela evaluacije programa.

U poglavlju *Metodološki okvir istraživanja*, definisan je predmet, cilj i zadaci istraživanja. Potom se detaljnije elaborira evaluativno istraživanje kao pristup istraživanju i meta-analiza kao glavni metod analize podataka, pojašnjen kroz korake analize koji su posebno kreirani i prilagođeni potrebama ove studije.

U poglavlju *Analiza i diskusija podataka*, doktorand polazi od konteksta evaluacije programa, kroz prikaz koncepcije Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja, na specifičan način - prateći „nit“ *praxisa* od prvih Osnova programa iz 1975. godine, preko programa iz 1996. godine (Model A) do Osnova programa „Godine uzleta“ 2018. godine. U ovom poglavlju predstavljen je model evaluacije u projektu „Pilotiranje nacrtu Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja – Godine uzleta“, kao izvor meta-analize. Nakon kontekstualnog uvođenja u istraživanje, a na osnovu meta-analize podataka generisane su kategorije (kontekstualnost, reflektivnost, odnosi moći, višeperspektivnost) sa funkcijom

procene participativnosti korišćenog modela evaluacije u spomenutom projektu. Pored ove specifične funkcije generisanih kategorija, doktorand prepoznaje njihov potencijal za procenu participativnosti i drugih modela evaluacije programa.

U poglavlju *Zaključna razmatranja i predlog smernica za participativni pristup evaluaciji programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja*, apstrahuju se smernice za primenu participativnog pristupa evaluaciji programa. Istovremeno, u ovom poglavlju istaknuti su preduslovi za primenu participativne evaluacije; negovanje kulture participacije u kojoj se evaluacija odvija; teorijsko-metodološki oslonci od kojih evaluacija polazi; relevantnost i kontekstualna primerenost evaluacije; neophodnost podrške na različitim nivoima sistema predškolskog vaspitanja i obrazovanja, koji svi zajedno oblikuju mogućnosti primene participativnog pristupa evaluaciji programa.

U završnom poglavlju *Kritički osvrt*, doktorand ukazuje na potencijalni doprinos studije i njena ograničenja, a u odnosu na teorijski i metodološki plan studije i praktičnu primenu u participativnom pristupu evaluaciji. U kritičkom osvrtu doktorand ističe važnost vraćanja filozofiji *praxisa*, čija nit sve vreme prati predmet studije.

Na kraju rada dat je obiman spisak korišćene literature i probrani prilozi koji su u doktoratu ilustrovali korišćene tehnike i instrumente kolaborativnog modela evaluacije programa u projektu „Pilotiranje nacrtu Osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja – Godine uzleta“.

Ostvareni rezultati i naučni doprinos

Doktorska disertacija predstavlja značajan teorijski i praktični doprinos u sagledavanju i aktualizaciji participativnog pristupa evaluaciji kroz kritičko sagledavanje postojećih pristupa evaluaciji programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja i elaboraciju potencijala participativnog pristupa evaluaciji. Vidljiv doprinos disertacije uočava se u obogaćivanju postojeće literatura iz oblasti evaluacije obrazovanja, u kojoj je evidentan nedostatak radova usmerenih na teorijsko utemeljenje i pedagošku konkretizaciju participativnog pristupa evaluaciji obrazovnih programa, posebno programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Doktorska disertacija predstavlja vredan prilog teorijskim razmatranjima i istraživanjima kako teorijskih tako i primenjenih modela evaluacije obrazovnih programa. Uporedo s tim, u društveno i stručno aktuelnoj tematici kvaliteta obrazovnih programa u kojoj dominira diskurs osiguranja kvaliteta, doktorska disertacija pruža naučnu i stručnu argumentaciju za suprotstavljanje tendencijama svođenja kvaliteta programa na merenje ishoda postignuća dece i obezbeđuje osnov za promene u ovoj oblasti, utemeljenjem, afirmisanjem i konkretizacijom evaluacionog pristupa kojim se evaluacija stavlja u funkciju zajedničkog građenja, a ne kontrole kvaliteta. Metodološki pristup zasnovan na meta-analizi pripada novijoj generaciji istraživanja u pedagogiji, te predstavlja doprinos za buduća istraživanja zasnovana na kritičkom sagledavanju analiza realizovanih obrazovnih programa u okviru različitih projekata u predškolskom vaspitanju i obrazovanju i na različitim nivoima obrazovanja.

U odnosu na praktični doprinos doktorska disertacija predstavlja utemeljen osnov za preispitivanje i redefinisavanje postojećeg modela evaluacije u sistemu predškolskog vaspitanja

i obrazovanja i otvara prostor za sinhronizaciju mera obrazovne politike u skladu sa usvojenim koncepcijskim polazištima predškolskog vaspitanja i obrazovanja kod nas. Utemeljenjem polazišta u razumevanju evaluacije i operacionalizacijom kroz smernice za primenu participativnog pristupa evaluaciji obrazovnih programa doktorska disertacija pruža osnov za transformaciju pozicije istraživača i praktičara u procesu evaluacije programa.

Doktorska disertacija kandidata Dragane L. Purešević predstavlja samostalni i originalni naučni rad kroz koji je pokazano dobro poznavanje savremenih pristupa obrazovnim programima i evaluaciji obrazovnih programa, tako da apstrahovane smernice za primenu participativnog pristupa evaluaciji programa pružaju značajne preporuke kako za dalja istraživanja u ovoj oblasti tako i za praktičare.

Zaključak

Na osnovu iznetog, Komisija zaključuje da su se stekli uslovi za odbranu doktorske disertacije **Participativni pristup evaluaciji programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja** i preporučuje Nastavno – naučnom veću Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da usvajanjem pozitivnog izveštaja Komisije omogući usmenu odbranu disertacije doktoranda **Dragane L. Purešević**.

Beograd, 23.04.2024. godina

Članovi komisije

dr Lidija Miškeljin, vanredni profesor
Univerzitet u Beogradu Filozofski fakultet

dr Nevena Mitranić Marinković, docent
Univerzitet u Beogradu Filozofski fakultet

dr Jasmina Klemenović, redovni profesor
Univerzitet u Novom Sadu Filozofski fakultet